

Nærings- og kulturkomiteen

Møtebok 3/11

Ávjuvárgæidnu 50, N-9730 Kárášjohka

Telefon +47 78 47 40 00

Telefaks +47 78 47 40 90

samediggi@samediggi.no

www.samediggi.no

Tid: 19. - 20. september 2011

Sted: Karasjok

Saksliste

Saksnr.	Sakstittel
005/11	Sametingets melding om næringsutvikling

Tilstede

Leder Toril Bakken Kåven, Nordkalottfolket (NKF)

Nestleder Geir Tommy Pedersen, Norske samers riksforbund (NSR)

Medlem Heidi P. Greiner Haaker, Arbeiderpartiets sametingsgruppe (Ap)

Medlem Margit Eli Anti Oskal, Arbeiderpartiets sametingsgruppe (Ap)

Medlem Knut Store, Arbeiderpartiets sametingsgruppe (Ap)

Medlem Inga-Lill Sundset, Arbeiderpartiets sametingsgruppe (Ap)

Medlem Inger Jørstad, Arbeiderpartiets sametingsgruppe (Ap)

Medlem Mathis Nilsen Eira, Norske samers riksforbund (NSR)

Medlem Per A. Bæhr, Flyttsamelisten (FSL)

Medlem Olaf Eliassen, Årja (tiltrådte komitémøtet 19.09.11 kl. 11.00)

Medlem Aud Marthinsen, Fremskrittspartiet (FrP)

Varamedlem Elin Kristin Henriksen, Norske samers riksforbund/Samefolkets parti (NSR/Sfp) for Gunn-Britt Retter

Varamedlem Cecilie Grape, Norske samers riksforbund (NSR) for Randi Skum

Permisjoner:

Medlem Randi Skum, Norske samers riksforbund (NSR)

Medlem Gunn-Britt Retter, Norske samers riksforbund/Samefolkets parti (NSR/Sfp)

Fra administrasjonen

Sekretær: Roy Amundsen

Spørsmål til sametingsrådet

Komiteen hadde spørsmål til sametingsrådet/plenumsledelsen i sak 005/11

Medlem i sametingsrådet Marianne Balto svarte på spørsmålene.

005/11: Sametingets melding om næringsutvikling

Nærings- og kulturkomiteens innstilling

Innledning

Sametinget har utarbeidet meldinger for de fleste næringene, men disse er i for liten grad tidligere koblet sammen til noe felles strategi for næringsutvikling i samiske områder. Plenum vedtok i sak 10/10 i forbindelse med behandlingen av utvidelse av virkeområdet om at det skulle utarbeides strategier for næringsutvikling. Videre har Telemarksforskning på oppdrag av Sametinget foretatt en analyse av bosetting, arbeidsplasser og næringsutvikling i samiske områder.

Merknader

Komiteens flertall, medlemmene fra Norske samers riksforbund (NSR) Geir Tommy Pedersen, Elin Kristin Henriksen, Mathis Nilsen Eira og Cecilie Grape, medlemmet fra Árja Olaf Eliassen, medlemmet fra Flyttsamelista (Fsl) Per A. Bæbr, medlemmet fra Fremskrittspartiet (Frp) Aud Marthinsen og medlemmet fra Nordkalottfolket Toril Bakken Kåven vil vise til at det materielle grunnlaget for den samiske kulturen er sunne og livskraftige næringer med forutsigbare rammer. Man ser behovet for et overordnet fokus på utvikling av samiske næringer. Det er ønskelig med en sterk visjon, klar retning og målrettede prioriteringer som fremmer et sterkt samisk næringsliv. Sametinget har begrensede ressurser til rådighet, og videre politikktutvikling innebærer også å prioritere ut fra områder hvor det er særskilt behov for utvikling.

Samene har verdifull kunnskap om natur, klima, miljø og tradisjoner og vi forvalter unike kulturverdier, språk og kunnskap om næringsveier og levesett i våre områder. Denne kunnskapen må bevares og videreutvikles for å møte framtidige utfordringer knyttet til global utvikling, miljømessige og økologiske endringer samt andre endringer i samfunnene.

Komiteens flertall mener at naturen og nærhet til naturen er utgangspunktet for samisk kultur, og dermed også for samiske næringer. Tradisjonell høsting er fortsatt viktig for husholdningsøkonomien i samiske områder.

Komiteens flertall har følgende visjon for sametingets overordnede næringsarbeid:

Visjoner

”Et rikt og bærekraftig samisk næringsliv med sterkt fundament i samisk natur, språk og kultur”.

Med utgangspunkt i visjonen, ønsker komiteens flertall et samisk næringsliv som skal få muligheter til å utvikles og være bærekraftig også i fremtiden.

Retning – overordnede målsetninger

Komiteens flertall ønsker at følgende overordnede målsetninger skal være bærende i det videre arbeidet:

- Nærhet til naturen danner et viktig verdigrunnlag for samisk kultur, språk og næring.
- Viktige samiske kulturbærere som primærnæringene inkludert duodji sammen med andre kulturnæringer, må videreutvikles og styrke gjennom et sterkere samarbeid, som f eks næringsklynger.
- Annet samisk næringsliv skal styrkes i utsatte samiske områder.

Prioriteringer

Komiteens flertall mener at innsatsområdene må prioriteres ut fra de områder man ønsker å satse på. Komiteens flertall mener at noen av de viktigste områdene som skal utvikles eller forsterkes er satsninger innenfor utmarksnæring, duodji, reindrift, fiske og kulturnæringer.

Med utgangspunkt i det potensialet man finner i den enkelte region eller lokalområde, bør man bistå med etableringsopplæring og kunnskap. Dette vil gi bedre grunnlag for å lykkes med egen næringsutvikling.

Sametinget må innta en mer aktiv rolle i å styre midlene mot de innsatsområder man synes er viktige, og i større grad utnytte mulighetene for ekstern samfinansiering. Samarbeidsavtalene med fylkeskommunene og Innovasjon Norge bør også i større grad legge grunnlaget for de næringsprioriteringene man ønsker å gjøre. Dette vil føre til større finansielle muskler og at effekten av satsingene blir sterkere.

Naturbaserte næringer

For de naturbaserte næringene må driftsgrunnlaget sikres og styrkes slik at utkommet fra næringene gjør det mulig å ha yrkene som eneyrke med en akseptabel inntekt for de som ønsker det. Dette vil gjøre næringen attraktiv for unge mennesker og vil være avgjørende for rekruttering av ungdom til yrkene.

Jordbruk og reindriftsforhandlingene er å betrakte som et inntektsoppgjør for yrkesutøverne i næringene. En grunnleggende forutsetning for disse næringenes eksistens og utvikling er at lønnsomheten i næringene skal være konkurransedyktig i forhold til andre yrker. For at noen skal finne det interessant å satse på disse yrkene framfor andre yrker, spesielt unge mennesker, er at disse finner det økonomisk interessant.

Komiteens flertall mener at hovedmålsetningen for jordbruket og reindriftsnæringen er at disse sikres et inntektsgrunnlag som gjør det mulig å kunne ha en inntekt på linje med andre sammenlignbare grupper, dette gjelder også for utmarksnæringene.

Utmarksnæringen er blitt kraftig svekket. Dette har gjennom årtier vært med å bidra til at tradisjonelle utmarksnæringer nå er på et minimumsnivå. Det er behov for forsterket fokus på utmarksnæringer, for å utnytte de naturressursene som finnes og skape lønnsomme og bærekraftige arbeidsplasser.

Komiteens flertall merker seg at utmarksnæringen, (her tenkt som innlandsfiske, børsanking osv.) regnes som en del av primærnæringer. I landbrukssammenheng har utmarksnæring vært regnet som en tilleggsnæring, men i de samiske områder har utmarksnæring gjerne vært eneste inntekt, eller viktig inntekt sammen med annen næring. Kombinasjoner av flere næringer har vært livsgrunnlaget for samer i generasjoner.

Det er lite fokus på ressursmessige forhold i de ulike samiske næringer. Hvor mye midler går til ulike type næringer, og bidrar Sametingets midler til at naturen fortsatt får være grunnlaget for samisk næringsutvikling.

Næringskombinasjoner hvor man kombinerer ulike primærnæringer inkludert duodji og andre næringer, har alltid vært viktig i samiske områder, og danner grunnlaget for bærekraftig drift gjennom året. Dette må styrkes og videreutvikles.

Komiteens flertall mener at hovedmålsetningen for fiskeriyrket er at disse sikres et inntektsgrunnlag som gjør det mulig å kunne ha en inntekt på linje med andre sammenlignbare grupper. Driftsgrunnlaget med et tilstrekkelig kvotegrunnlag må sikres og styrkes slik at utkommet fra næringen gjør det mulig å ha yrkene som eneyrke med en akseptabel inntekt for de som ønsker det. Dette vil gjøre næringen attraktiv for unge mennesker og vil være avgjørende for rekruttering av ungdom til yrkene.

For havbruksnæringen må Sametinget arbeide for at det opprettes en avgift for næringens bruk av arealene som må gå tilbake til lokalsamfunnene.

For å fastsette distrikts- og siidagrensar må Sametinget arbeide for at det snarest opprettes en rettighetskommissjon for reindrifta.

Tiltak for samiske næringer

Det er ønskelig at Sametinget, som en følge av behandlingen av meldingen, utarbeider konkrete tiltak.

Komiteens flertall mener at en næringspolitikk fordrer prioriteringar innanfor ulike samiske næringer, og de prioriteringar man ønsker å gjøre for årene fremover.

Det vidare arbeidet med Sametingets næringspolitikk skal følges opp med en mer helhetlig handlingsplan eller -planer for Sametinget, som fremmes for sametingets plenum.

Arbeidet legges frem for plenum, og vil da gi viktige retningslinjer for fremtidige budsjetter. Det er ønskelig at det settes fokus på hvordan øke etablererhyppigheten i samiske område, og samtidig øke lønnsomheten i de mest potensielle virksomhetene.

Et annet flertall, medlemmene fra Norske samers riksforbund (NSR) Geir Tommy Pedersen, Elin Kristin Henriksen, Mathis Nilsen Eira og Cecile Grape, medlemmet fra Árja Olaf Eliassen, medlemmet fra Flyttsamelista (Fsl) Per A. Bæbr og medlemmet fra Nordkalottfolket Toril Bakken Kåven viser til folkeretten sammen med en rekke lover, konvensjoner og avtaler, nasjonalt og internasjonalt en del av rammen for næringsutviklingen i samiske område. Herunder EØS avtalens forpliktelser. Sametinget har ansvar for å ta helhetlig hensyn til alle berørte samiske rettighetshaveres interesser i sin behandling av næringsaker.

Dette flertallet viser til at regjeringen har slått fast at den ser nordområdene som Norges viktigste strategiske satsingsområde i årene som kommer hvor et av hovedsatsingsområdene er å sikre urfolks kultur og livsgrunnlag. I publikasjonen, nye byggesteiner i nord om regjeringens nordområdestrategi (12.03.2009), uttaler regjeringen følgende:

”Regjeringens nordområdepolitikk skal bidra til å trygge urfolkens språk, kultur, næringer og samfunnsliv. I satsingen fremover vil regjeringen legge til rette for at urfolk selv på en proaktiv måte, etter egne ønsker og behov, har vilkår for å delta i prosessene og kan nyttiggjøre seg de muligheter framtidig utvikling i nord kan gi. Tiltakene skal legge til rette for en positiv kunnskaps-, kapasitets- og kompetanseutvikling.” (s. 42)

Dette flertallet slutter seg til denne målsettingen og vil understreke at en utvikling av nordområdene bare vil kunne skje i full respekt for og ved aktiv etterlevelse av de globale menneskerettighetene, herunder urfolksretten og vil slik bidra til en rettferdig og bærekraftig utvikling. Det er viktig at sametingsrådet i sitt vidare arbeid tar hensyn til dette.

Dette flertallet mener at en næringspolitikk fordrer konkrete tiltak gjennom en forpliktende involvering fra flere parter, offentlige og private. Noe av utfordringene i å få til et tettere samspill mellom ulike virkemiddelapparater som sorterer under flere offentlige instanser.

Komiteens mindretall, medlemmene fra Norske samers riksforbund (NSR) Geir Tommy Pedersen, Elin Kristin Henriksen, Mathis Nilsen Eira og Cecile Grape og medlemmet fra Flyttsamelista (Fsl) Per A. Bæbr viser til at en verden er i rask utvikling som skaper nye utfordringer og muligheter som følge av globaliseringen og miljøendringene.

Rammer for Sametinget som næringsaktør

Komiteens mindretall merker seg at meldingen er en beskrivende melding som er meget begrensende i forhold til en fremstilling av en helhetlig næringsutvikling for Sametinget, og konstaterer samtidig at det ikke foreslås særlige kultur- og næringspolitiske tiltak utover tidligere foreslåtte planer og vedtak.

Komiteens mindretall vil påpeke nødvendigheten av at Sametingets næringspolitikk må ses i sammenheng, en sektorovergripende næringspolitikk hvor flere områder må innbefattes. Her kan nevnes infrastruktur (herunder jernbane, sjøtransport, energiforsyning og ny kommunikasjonsteknologi), kompetanse og utdanning, bruk av arealer (sjø og land), akvakultur, maritime næringer osv.

Komiteens mindretall henstiller sametingsrådet i sitt videre arbeid også å ta utgangspunkt i blant annet regjeringens nordområdepolitikk, herunder samisk deltagelse og medbestemmelse i ulike satsninger som for eksempel Framsenteret i Tromsø, samt i de organ som har ansvar for gjennomføringen og utviklingen av nordområdene.

Komiteens mindretall ber sametingsrådet gjøre rede for hvordan Sametinget skal involveres i de politiske beslutningsprosessene om og i nordområdene.

Ressursgrunnlaget

Komiteens mindretall mener at sikring av naturgrunnlaget for samisk kultur, og ivaretagelse av samens land- og ressursrettigheter etter folkeretten, intern rett, historiske rettigheter, samt samisk rettsforståelse og bruk er avgjørende for utvikling av det samiske samfunnet. En helhetlig avklaring av rettighetssituasjonen i forhold til ressursene i samiske områder må prioriteres for å sikre forutsigbarhet for rammevilkårene til næringsaktørene, både for tradisjonell bruksutøvelse og ny industriell aktivitet.

Naturbaserte næringer

Komiteens mindretall har merket seg at arealsituasjonen for naturbaserte næringer som er avhengige av bruken av land og sjøområdene er i endring, bla. som følge av verne- og fredningsprosesser (også rovdyr), nye næringer (som oppdrett), vindkraft, annen kraftutbygging, kraftlinjer, mineralvirksomhet, hyttebygging, motorferdsel, olje/gass, rørledninger etc. Det er viktig å se på hvordan arealene brukes av ulike næringer, hvordan høsting av naturressursene foregår og hvordan rettighetshavernes interesser blir ivaretatt. Det er behov for å sette fokus på problemstillingene knyttet til bruken av arealene på et bredt grunnlag. Komiteens mindretall henstiller sametingsrådet om å fremme sak om arealsituasjonen for næringene.

Sametinget må opprette egne tilskuddordninger for reindrifta og få disse finansiert. Dette bør omfatte virkemiddelordninger som ikke dekkes av dagens ordninger.

Sametingets eierskap

Komiteens mindretall ber sametingsrådet om å utarbeide et helhetlig rammeverk for næringsvirksomhet gjeldende for samiske tradisjonelle områder. Komiteens mindretall henstiller sametingsrådet om å fremme en sak for Sametinget om Sametingets rolle som næringsutvikler og aktør i samiske områder, herunder avklaring av forretningsmessig eierskap i tilknytning til industriell virksomhet og deltakelse i industriutviklingen. Dette bør også omfatte etiske retningslinjer for slik virksomhet, miljøhensyn, sosiale og kulturelle hensyn samt økonomisk vederlag.

I denne sammenheng vises det spesielt til Sametingets rolle i forhold til FeFo og en eventuell anvendelse av urfolksvederlaget i tilknytning til mineralutvinning. I tillegg må det foretas en vurdering av eventuelle inntektsgivende avtaler som Sametinget måtte inngå i forbindelse med næringsaktivitet i samiske områder.

Et annet mindretall, medlemmene fra Árja, Fremskrittspartiet (Frp) og Nordkalottfolket viser til at samfunnsutviklingen de senere årene har ført til at det ofte gis prosjektbasert støtte som alternativ til passiv driftsstøtte. Dette sikrer i større grad at midlene utnyttes optimalt og går til ønskede formål. Dette er også en ting som må vurderes i forhold til Sametingets støtteordninger. Dette mindretallet mener at det bør være et klart definert formål for utvikling for alle de næringer som får driftsstøtte fra Sametinget. Målet kan eksempelvis være opprettholdelse, videreutvikling og modernisering av tradisjonelle samiske næringer. I utgangspunktet bør ingen næring få driftsstøtte i mer enn 5 år.

Duodjinæringen får en forholdsmessig stor andel av midlene som er avsatt til næringsformål, og er en viktig samisk kulturbærer. Samtidig har ikke duodjinæringen klart å modernisere og tilpasse seg dagens marked, og det er få bedrifter som har lønnsom drift. Det må vurderes i hvordan Sametinget kan endre denne utviklingen slik at man får flere duodjibedrifter samtidig som man også får mer fokus på mulighetene for at unge i dag kan tilegne seg den nødvendige kompetansen inne duodji.

”Vern av områder – et hinder for samiske næringer.

Staten har for tiden planer om å verne store områder i Finnmark. Noen av disse er kjerneområder for samisk utmarksnæring, og allerede har et midlertidig vern gitt store konsekvenser for næringsutøvere. For å kunne fortsette med den tradisjonelle utmarksnæringen blir dermed flere næringsutøvere kriminalisert, eller de må legge ned deler av utmarksnæringen. Mindretallet kan ikke akseptere at statens vern presser mennesker til å legge ned sin bærekraftige næring, som i uminnelige tider har vært drevet uten negative konsekvenser for naturen. Statens vern av naturområder i Finnmark er en av de største truslene mot tradisjonell utmarksnæring og høsting, sammen med regelverk som ikke er tilpasset næringen. Dette er en uholdbar situasjon som Sametinget må prioritere å løse.

Utfordringer i utmarksnæring

Tradisjonelle utmarksbrukere hvor kunnskapsoverføringen skjer fra generasjon til generasjon, danner grunnlaget for utmarkshøsting og utgjør senere de mennesker som etablerer seg med utmarksnæring. Grunnlaget for utmarksnæring ligger dermed i tradisjonell høsting og nytenkende foredling.

Såfremt Sametinget velger å opprettholde driftsstøtte til noen næringer, må man også innføre driftsstøtte for utmarksnæringer.

Medlemmet fra Fremskrittspartiet (Frp) mener hovedoppgaven i næringspolitikken må være å stimulere til økt verdiskaping i næringslivet. Alle skal i utgangspunktet ha anledning til å etablere en ny bedrift uten tillatelse fra det offentlige eller fra private organisasjoners side. Dette medlemmet vil derfor arbeide for å fjerne og forenkle byråkratiske lover og bestemmelser som hindrer dette.

Utgangspunktet for all næringspolitikk må være at alle bransjer skal drive næringsvirksomhet basert på prinsippet om fri konkurranse, fordi dette også i praksis gir de beste samfunnmessige løsninger. Med dette menes at man ikke forskjellsbehandler enkeltbedrifter og næringer. Et likt rammeverk for alle næringer bidrar til at det vil bli satset på og flyttet ressurser til de bedriftene og næringene som er mest lønnsomme, ikke dem som politikerne plukker ut. En slik næringspolitikk er ikke passiv, men derimot aktiv ved at den ikke korrigerer markedet, men overlater til velfungerende markedet og forbrukere å avgjøre hva som skal produseres.

Dette medlemmet er svært opptatt av å gi gode rammevilkår for næringslivet i Norge, og erkjenner at enkelte næringer i distriktene har spesielle utfordringer. Dette gjelder blant annet eksportnæringer, turistnæringer og primærnæringer. Disse utfordringene berører også den samiske befolkningen. I distriktene er næringsvirksomhet som knytter seg til høsting av naturressursene ofte drevet i småskala, og som tilleggsnæring. Slik virksomhet påvirkes av klima og miljøet, og er væravhengig. Det beste distriktpolitiske virkemiddelet vil være fjerne byråkratiske reguleringer og forbud, som legger hindringer i veien for en smidig og effektiv utnyttelse av naturressursene lokalt.

Alle innbyggerne i distriktene, uavhengig av etnisk opprinnelse, bør ha de samme muligheter til å nyttiggjøre seg de naturressursene som finnes der de bor. Dette vil gjøre muligheten for selvberging bedre, og bidra til å opprettholde bosettingen i utkant-Norge.

Dette medlemmet ønsker å samarbeide med kommunene om næringslivet og næringsutvikling. Kommunene er de nærmeste til å utvikle næringsvirksomheten i sine områder, på vegne av alle innbyggerne.

Komiteens tilrådning

Komiteen har ikke flere merknader eller forslag og råder Sametinget til å vedta følgende:

Sametinget støtter for øvrig sametingsrådets forslag til innstilling.

Undertegnede har lest møteprotokollen ja funnet at de vedtak som er ført inn i protokollen er i overensstemmelse med nærings- og kulturkomiteens vedtak.

Karasjok, 20.09.11

Nærings- og kulturkomiteen

Toril Bakken Kåven
komitéleder

Mathis Nilsen Eira
saksordfører